

ного кордону" № 1872 від 20.12.2000 р. // Юридичний вісник України. –2001. –№ 5.

10. Наказ МВС України "Про затвердження Інструкції з організації роботи органів внутрішніх справ України по забезпеченню взаємодії з громадськими формуваннями по охороні громадського порядку" № 197 від 15.03.2001 р. –К.: МВС України, 2001. –13 с.

11. Рішення колегії МВС України "Про затвердження Програми розвитку партнерських відносин між міліцією і населенням на 2000-2005 роки" № 8/КМ від 16.12.1999 р. –К.: МВС України, 1999. –27 с.

12. Рішення колегії МВС України "Про затвердження Плану основних організаційно-практичних заходів МВС України щодо реалізації Комплексної

програми профілактики злочинності на 2001-2005 роки" № 8/КМ від 16.12.1999 р. –К.: МВС України, 1999. –27 с.

13. Закон України "Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону" від 22. 06. 2000 р. // ВВР України. –2000. –№ 40. –Ст.338.

14. Статистика гибелі полицейских в США // Борьба с преступностью за рубежом. –2001. –№ 2. –С 41-43.

15. Іменем Закону. –2000. –№ 24. –С.5.

16. Акименко В.П. Правоохранительная деятельность общественности. –М.: ИНИОН, 1991. –127 с.

Надійшла до редколегії 13.09.2002

МУЗЫЧУК А.Н. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

На основе анализа нормативно-правовых документов и реалий сегодняшнего дня предложены некоторые мероприятия повышения эффективности деятельности общественных формирований правоохранительной направленности.

MUZYCHUK A.N. PATHS OF INCREASE OF EFFICIENCY OF LAW-ENFORCEMENT ACTIVITY OF A PUBLIC IN UKRAINE AT THE PRESENT STAGE

On the basis of the analysis of the normative-legal document and realities of today some measures of increase of efficiency of activity of public formations of a law-enforcement directivity are offered.

В.А. ПЕТУХОВ

Національний університет внутрішніх справ

УДК 364.442.6:378.147-057.36

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОВС ПРИ ПРОХОДЖЕННІ ПРАКТИКИ ТА СТАЖУВАННЯ

Згідно до складності службово-посадових обов'язків працівників ОВС показана важливість здійснення їх соціально-правового захисту під час проходження практики й стажування.

Конституцією проголошено Україну соціальною і правовою державою [1]. Ці засади мають визначальне значення для забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Б. Кистяківський писав: "Держава сама по собі є всезагальною формою солідарності між людьми, і разом з тим вона призводить до створення та вироблення найбільш повних та всебічних форм людської солідарності. Загальне благо - ось формула, в котрій виражаються цілі і завдання держави" [2, с.142]. Сучасні дослідники

роблять такі ж висновки. Соціальна держава є такою, якщо бере на себе обов'язок турбуватися про соціальну справедливість, добробут своїх громадян, їх соціальну захищеність [3, с.188]. Розвиток ринкових відносин викликає необхідність проведення у соціальній сфері широкомасштабної реформи: прийняті закони та підзаконні нормативно-правові акти з питань загальнообов'язкового державного соціального страхування, соціальної допомоги, охорони здоров'я; передбачається прийняття законів у сфері

пенсійного та медичного страхування, очікується прийняття Соціального кодексу України. Таким чином, закладається нова система правового регулювання єдиного об'єкта - соціальної сфери.

На думку Н. Болотіної, в даний час формується нова галузь права України - соціальне право, і виток її слід шукати у такому зв'язку і такій послідовності: соціальні права людини - соціальна держава - соціальна сфера - соціальна функція - соціальна політика - соціальне право. Саме ця послідовність є свідченням визнання соціальною державою природного походження прав людини, їх невідчужуваності й необхідності створення такого організаційного механізму їхнього забезпечення, який би відповідав міжнародним нормам. Соціальні права - природжені права людини, які визначені світовим співтовариством і одержали закріплення у міжнародно-правових актах всесвітнього та європейського рівнів [4, с.24]. З точки зору П. Рабиновича та Ю. Лободи, будь-яка держава повинна мати соціальну сутність, яка полягає у здатності держави забезпечувати задоволення основних потреб усього суспільства, а також створювати належні умови для цього та задоволення інтересів окремих груп населення країни. "Соціальна сутність держави, розглядувана як глибинна, визначальна властивість останньої, характеризується двома складовими: загально-соціальною (здатність держави задовольняти потреби усього суспільства, передусім, забезпечувати його збереження та виживання як цілісного соціального організму) та спеціально-соціальною" [5, с.41]. Метою нашої держави у сфері соціальної політики, констатує С. Приходько, є соціальний захист різних категорій громадян - "вихідним положенням державної політики соціального захисту має бути принцип соціальної справедливості, який поряд з соціальною рівністю у відносинах між людьми та забезпеченням гарантій є одним з основних принципів соціальної держави" [6, с.23].

Одним з найважливіших завдань соціальної держави є створення й забезпечення умов для виконання працівниками органів внутрішніх справ своїх повноважень щодо охорони й захисту прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин. Доказовою базою цієї тези є наступні аргументи. Підставою організованості держави є її кадровий корпус, який утворюється службовцями, об'єднаними загальною державною метою і виконуючими службові обов'язки на постійній, професійній основі. Сталість такого об'єднання можлива за умови постійної зацікавленості службовців до служби саме в державних органах. Визначальними факторами, формуючими цей інтерес, є прагнення службовців реалізувати себе в управлінській діяльності, зайняти достойне місце в суспільстві, впевненість в стабільності службового стану, можливість службового росту, достатня й регулярна грошова винагорода, деякі пільги в отриманні медичної допомоги та пенсійному забезпеченні [7, с.580]. Озна-

чене вказує на певні особливості організації соціально-правового захисту державних службовців органів внутрішніх справ порівняно з іншими категоріями громадян. Очевидно: соціально-правового захисту, як гарантій задоволення первинних, життєво необхідних потреб людини, для особи рядового чи начальницького складу недостатньо - він може одержати їх й поза державною службою. Тому для реалізації базових інтересів необхідно орієнтуватись на більш високі рівні потреб, без задоволення яких закріплення кадрів на посадах органів, служб та підрозділів та їх службова активність не будуть забезпечені. Це так звані вторинні потреби: соціальні - потреба в належності до кого-небудь чи чого-небудь, розумінні іншими людьми, почутті соціальної взаємодії, прив'язаності, підтримці; потреба у визнанні й повазі оточуючих, в особистих досягненнях; потреба в самовираженні - самореалізації своїх потенційних можливостей та в зростанні як особистості.

У широкому розумінні соціально-правового захисту орієнтація на означені потреби потрібна для будь-якої категорії громадян. Відмінності полягають у тому, що в громадській сфері суспільство та його різні соціальні інститути мають забезпечити умови для їх задоволення, а будуть вони реалізовані чи ні - справа самих громадян. На державній службі в органах системи Міністерства внутрішніх справ умови для реалізації вторинних потреб забезпечуються державою, нею ж регламентуються й відповідні правові механізми. Підсумовуючи, визначимо: соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх справ України передбачає забезпечення державою можливостей успішного проходження служби, задоволення потреб службовців та їх інтересів, стимулюючих ефективне виконання посадових обов'язків щодо захисту, охорони й забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів правовідносин. Стосовно працівників органів, служб та підрозділів внутрішніх прав, які проходять практику і стажування, соціально-правовий захист має також забезпечити необхідні умови для набуття професійних умінь і навичок та адаптації до процесу виконання тих чи інших службово-посадових обов'язків. У зв'язку з цим, під час проходження практики і стажування, мають враховуватись чотири основні різновиди орієнтації осіб рядового та начальницького складу: на характер службово-трудової діяльності; умови виконання функціональних обов'язків; винагорода за виконання і, особливо, за високоякісне виконання посадових повноважень; просування по службі. Згідно з цими орієнтаціями має визначатися наступна змістовна основа соціально-правового захисту практикантів та стажистів: допомога у набутті професійних умінь та навичок, підвищення престижності державної служби в цих органах, службах та підрозділах; достатньо високе, регулярно виплачуване грошове забезпечення, розміри якого мають підвищуватися з ростом кваліфікації та збільшенням

стажу службово-трудової діяльності; створення нормальних умов служби, забезпечення приміщенням, транспортом, телефонами, правильна організація розпорядку й режиму робочого дня; державне страхування, гарантоване високе пенсійне та медичне забезпечення; безперервне забезпечення службової перспективи, стабільність службово-трудова відносин, підвищення рівня кваліфікації.

Важливість соціально-правового захисту працівників органів внутрішніх справ особливо зростає сьогодні, коли суспільно-економічна криза, з одного боку, та активізація злочинності - з іншого, негативно позначаються на соціально-правовому статусі останніх, їх матеріально-фінансовому та організаційно-правовому забезпеченні. В літературі неодноразово підкреслювалась необхідність поліпшення якості дієвості різних аспектів соціально-правового захисту особового складу органів системи Міністерства внутрішніх прав. А.Д. Сафронов та І.І. Шубіна, вказуючи, що правоохоронна діяльність є однією з найважливіших елементів стабілізації суспільних відносин забезпечення особистої і майнової безпеки приймаючих в ній участь індивідів, пишуть про низький рівень соціального та правового захисту останніх [8, с.54]. Зазначається, що "будь-яка діяльність, передбачає витрату певних результатів, має свою ціну, зокрема тому, що акти антикримінальної спрямованості здійснюються лише через конкретних людей" [9, с.31], їх особистісний потенціал, реалізуючий владні повноваження, які є наслідком, втіленням державної волі [10, с.41]. Криміналізація усіх основних сфер соціально-економічного життя, підвищення організованості й озброєності злочинів і визначають зростаючу конфронтацію з їх антагоністом - правоохоронною системою, прагненням нарощувати злочинну протидію слідчо-оперативним заходам і силою зброї нейтралізувати антикримінальну активність держави [11, с.6].

Безперечно, що в процесі боротьби з криміналітетом соціально-правовий статус працівника органів внутрішніх прав має бути надійно захищеним. Тому, "соціальна і правова захищеність працівників нині знаходиться в ряду найбільш важливих завдань діяльності органів внутрішніх справ. У цьому зв'язку відчувається потреба в нових, гнучких і достатньо надійних формах і способах захисту особового складу від різних негативних впливів, факторів та умов" [12, с.52-53]. Як слушно підкреслює В.М. Шмаров: "Потреба удосконалення системи правового захисту співробітників обумовлюється збільшеною з року в рік кількістю випадків їх правового переслідування. Це зростання відбувається, з одного боку, у зв'язку з більш частим застосування спецзасобів і табельної зброї при проведенні оперативних та слідчих дій працівниками, виконання службових обов'язків, з іншого - різним збільшення неправомірних дій щодо осіб рядового і начальницького складу" [13, с.29]. Отож, підкреслює О.Н. Ільїн, при розгляді питань розвитку соціальної сфери, соціального

захисту особового складу передусім необхідно говорити про створення нормальних умов для несення служби особами рядового і начальницького складу [14, с.3]. Як наслідок, додає А.Д. Матвієнко, соціальна захищеність працівників органів внутрішніх прав, розглядувана в широких соціологічних та соціально-психологічних аспектах - це захищеність, крім усього, від професійної деформації, від моральної деформації, від усіх негативних впливів [15, с.31]. Соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх прав при проходженні практики і стажування має дві складові. Доречним з цього приводу є зауваження відомих вчених О.М. Бандурки та В.О. Соболева: "Життя та юридична практика показали, що поняття соціально-правовий захист не завжди зручне в застосуванні. Дуже часто виникає необхідність говорити тільки про соціальний або тільки про правовий захист. Ось чому є необхідність в окремому визначенні як соціального захисту, так і правового" [16, с.352].

Соціальний захист - це система засобів з боку державних органів, які захищають економічні, культурні та матеріальні права будь-якого громадянина від соціально-економічної деградації. Соціальний захист гарантує вся система національного нормативно-правового забезпечення. Основними нормативними актами в цій сфері можна назвати Закони України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" [17], "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" [18], "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" [19], "Про статус ветеранів військової служби і ветеранів органів внутрішніх прав та їх соціальний захист" [20], "Про державну службу" [21], "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" [22], "Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ" [23], "Про міліцію" [24].

Докладний аналіз наведених законодавчих актів дозволяє вказати на наступні складові соціального захисту особового складу органів системи Міністерства внутрішніх справ: обов'язкове державне особистісне страхування працівників; відшкодування шкоди, яка була причинена майну працівника або його близьким у зв'язку з його службовою діяльністю; першочергове забезпечення працівників міліції телефоном; надання місць у дитячих дошкільних установах; право на позачергове отримання проїзних документів та розміщення у готелі за командировочним посвідченням; грошове та речове забезпечення; нормування робочого часу працівників; оздоровче, санітарно-курортне та пенсійне забезпечення працівників та членів їх сімей; виплати та пільги особами, які звільняються; відповідальність та гарантії соціального захисту працівників органів, служб та підрозділів внутрішніх прав.

"Правовий захист - це діяльність держави в особі

її представницьких, виконавчих та судових органів, організацій, установ та посадових осіб щодо забезпечення процесу реалізації особою своїх прав на користування політичними, особистісними, матеріальними та духовними благами правовими засобами. Правовий захист - це сукупність правовідносин, які виникають між державою, її органами, організаціями, посадовими особами та людьми з приводу створення особі стану правової захищеності" [16, с.271]. Отже, метою правового захисту працівників органів внутрішніх прав при проходженні практики і стажування є досягнення високого, відповідного юридичним стандартам рівня правової захищеності їх службово-посадових прав та обов'язків. Як пише А.В. Стремоухов: "Правова захищеність - це високий рівень захисту особистості законом, котрий характеризується наданням особі широких конституційних прав і наявністю ефективного механізму їх правового захисту" [25, с.13]. Р.У. Концелідзе під правовою захищеністю розуміє стан статички, тобто стан гарантованості правового статусу особи, який має місце після створення і закріплення гарантій захисту в правових нормах до їх застосування, а також стан, що настає після застосування юрисдикційним органом встановленої гарантії і видання акта застосування права [26, с.9].

Правовий захист працівників органів системи Міністерства внутрішніх справ України в процесі проходження практики і стажування включає: обов'язковість виконання законних вимог працівника міліції; необхідну оборону у разі гострої потреби її застосування; неприпустимість втручання в діяльність працівника міліції; професійний ризик працівника, як обставини, що виключає злочинність діяння; оцінку свідчень працівника міліції у справі про злочин або адміністративне правопорушення поряд з іншими доказами; гарантії особистої безпеки озброєного працівника; кримінально-правову відповідальність за посягання на життя, здоров'я та гідність працівника міліції; адміністративну відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції. Також захист прав та законних інтересів особи працівника під час проходження ним служби в органах внутрішніх прав охоплює права працівників міліції на: скарги та заяви; оскарження дисциплінарного стягнення; об'єднання в професійні асоціації; судове оскарження неправомірних дій посадових осіб, які обмежують права працівників; відновлення в посаді, спеціальному званні і на службі; відшкодування за заподіяну працівникові шкоду; судовий захист під час звільнення; контроль за законністю проходження служби з боку представницької та виконавчої влади, а також громадських організацій; прийом керівниками органів та підрозділів працівників з особових справ; розгляд в законному порядку листів, скарг та заяв; правову допомогу; режим законності в діяльності керівників і апаратів по роботі з особовим складом; інститут відповідальності за порушення законодавства України.

Резюмуючи вищевикладене щодо соціально-правового захисту працівників органів, служб та підрозділів внутрішніх справ при проходженні практики і стажування, слід визначити наступне. По-перше, що заходи, способи і прийоми соціально-правового захисту працівників органів системи Міністерства внутрішніх прав та осіб рядового і начальницького класу, які проходять в них практику й стажування, мають однаковий характер. Особливість полягає лише у тому, що соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх прав має за мету забезпечити виконання ними на високому професійному рівні функціональних обов'язків в сфері захисту, охорони й забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин, а соціально-правовий захист практикантів і стажистів, насамперед, має за мету забезпечення умов для надбання ними необхідних умінь та навичок і покликаний сприяти їх скорішому входженню в ту або іншу посаду державної служби в органах, службах чи підрозділах внутрішніх прав. По-друге, соціально-правова захищеність практикантів і стажистів є обов'язковою умовою їх нормального соціально-професійного почуття. Соціально-правовий захист передбачає надання їм можливості відновлення стану, в якому вони перебували до порушення своїх прав; самозахисту своїх прав у передбачених законом випадках; відшкодування збитків, компенсації моральної шкоди, завданої їм протиправно. По-третє, з огляду на важливість соціально-правового захисту для ефективного виконання працівникам органів внутрішніх прав своїх прав правоохоронно-правозабезпечувальних завдань, вважаємо, що настав час висвітлити усі питання, які торкаються соціальної та правової захищеності осіб рядового і начальницького класу у комплексному нормативно-правовому акті - Законі України "Про соціально-правовий захист працівників ОВС". Основними розділами даного закону мають бути: загальні положення, суб'єкти соціально-правового захисту, соціальний захист, правовий захист, особливості застосування заходів соціально-правового захисту, відповідальність суб'єктів соціально-правового захисту.

Дослідження тенденцій, напрямків вдосконалення якості проходження практики та стажування в підрозділах органів внутрішніх прав України дозволяє зробити наступні висновки.

1. Нормативний вплив права на відносини в сфері практики і стажування працівників органів внутрішніх справ мають такий же характер, як і на будь-яку іншу сферу суспільних відносин. Воно полягає в опосередкуванні управлінських відносин юридичними нормами, визначаючими міру можливої і необхідної поведінки їх учасників шляхом встановлення взаємопов'язаних прав, обов'язків, обмежень та відповідальності останніх. Юридична форма, не змінюючи сутнісної визначеності управлінських відносин в сфері практики і стажування, надає діям їх учасників необхідну одноманітність й організованість, забезпечує реальність дотримання ними вигі-

дних суспільству і державі меж та порядку можливої й необхідної поведінки. Водночас правова форма об'єктивно не в змозі віддзеркалювати усе розмаїття властивостей і особливостей управлінської діяльності в сфері практики й стажування особового складу органів системи Міністерства внутрішніх справ, усі її виявлення, хоча й закріплює і регламентує найбільш загальні і суттєві з них. Важливе місце в регулюванні досліджуваних управлінських відносин займають також норми не юридичного характеру - моральні, етичні, корпоративні. Є усі підстави говорити про єдиний комплекс правового і соціально-нормативного регулювання відносин в сфері практики та стажування осіб рядового й начальницького складу при домінуючій ролі, на сучасному етапі розвитку суспільства, юридичних норм, а з-поміж останніх - норм адміністративного і трудового права.

2. Завдання правового забезпечення управління процесом проходження працівниками органів, служб та підрозділів внутрішніх справ практики і стажування полягають в чіткому визначенні правового стажу учасників відповідних управлінських відносин, що означає науково обгрунтоване встановлення їх цілей, функцій, прав, обов'язків, обмежень, відповідальності, підпорядкованості і порядку організації роботи. Це дозволяє раціональніше побудувати їх структуру, усунути зайві штатні одиниці та невизначеність в діях посадових осіб, поліпшити розподіл управлінської праці. Правова регламентація до того ж покликана сприяти чіткому закріпленню функціонально необхідних взаємозв'язків, поліпшуючих діяльність суб'єктів управлінської діяльності в сфері практики та стажування в підрозділах органів внутрішніх справ, а, відтак, усуненню зайвих і суперечливих зв'язків, які паралізують або погіршують її.

3. Під час правової регламентації функцій суб'єктів управління в сфері практики і стажування особового складу органів, служб та підрозділів внутрішніх справ слід враховувати наступні моменти: а) структура будь-якого суб'єкта управління має формуватись не довільно, а виходячи з передбачаємого "набору" його функцій; б) діалектика взаємозв'язку функцій і структури органів управління процесом практики і стажування така, що структура чинить активний зворотній вплив на характер їх діяльності; в) означена структура повинна містити мінімальну кількість структурних зв'язків по функціям.

4. Аналіз відносин в сфері організації структури і правового статусу суб'єктів управління практикою і стажуванням в органах системи Міністерства внутрішніх справ через призму структурно-функціонального підходу дозволяє назвати положення, що мають для дослідження визначальний теоретико-методологічний характер: а) функції виникають об'єктивно із нагальної потреби розподілу праці між елементами системи управління; б) завдання суб'єктів управління становлять певний

суб'єктивний зміст функцій, як уявлення про необхідні напрямки їх діяльності; в) компетенція становить юридичне опосередкування функцій і завдань, за допомогою якої здійснюється їх розподіл між певними суб'єктами; г) функції, завдання, компетенція суб'єктів управління становлять сукупність елементів, які тісно взаємодіють і завжди визначаються тими об'єктами, котрі потребують управлінського впливу в сфері проходження практики і стажування; д) саме функції, завдання та компетенція визначають структурно-штатну організацію суб'єктів, призначених керувати процесом проведення практики і стажування в органах, службах та підрозділах внутрішніх справ; е) необхідність виконувати ту чи іншу сукупність функцій зумовлює порядок формування конкретної управлінської структури.

5. Контроль в системі управлінської діяльності в сфері практики і стажування в підрозділах органів внутрішніх справ України дозволяє виокремити його предмет, об'єкт і суб'єкт: а) до предмету контролю в досліджуваному аспекті управлінської діяльності логічно віднести безпосередні правовідносини, які конкретизуються у відповідній поведінці між об'єктами контролю - учасниками управлінських відносин, що виникають в процесі здійснення практики і стажування; б) суб'єкти контролю - це спеціалізовані та відомчі органи, на які покладений обов'язок здійснювати контрольні дії щодо об'єкта та предмета контролю; в) об'єктом контролю слід визнати того, хто є учасником управлінських відносин в сфері практики і стажування осіб рядового та начальницького складу, тобто того, хто їх породжує, змінює та припиняє, створюючи своїми діями (бездіяльністю) юридичні факти.

6. До "блоків предметів" змісту удосконалення управлінської діяльності в сфері практики і стажування осіб рядового та начальницького складу слід віднести: а) постійне і охоплюючи усі ланки поліпшення, зміцнення й спрощення взаємодії між управляючими і управляємими компонентами з метою підвищення ефективності кожної з сторін та їх взаємозв'язків, що передбачає удосконалення головним чином функціональної структури управління; б) системна раціоналізація структури управлінської діяльності з метою все більшої соціальної, організаційної і правової обумовленості, обгрунтованості й ефективності кожного елемента; в) створення соціальних, організаційних та інших умов, факторів і стимулів, забезпечуючи впровадження в управлінську практику та ефективне застосування в ній наукових форм, методів і засобів; г) активне, постійне і наукове прогнозування поліпшення системи підбору, розстановки й підготовки кадрів усіх категорій, розвиток методів, засобів і форм стимулювання ефективної, ініціативної та відповідальної управлінської діяльності; д) широке використання соціально-психологічних факторів розвитку взаємозв'язків між усіма учасниками управлінських відносин в сфері практики і стажування особового складу органів

внутрішніх справ.

7. Розробити критерії ефективності практичного навчання і стажування працівників органів внутрішніх справ - це означає відшукати такий дослідницький прийом, який дозволив би визначити ступінь впливу цих форм відомчої професійної підготовки на процес формування діяльності висококласного фахівця своєї справи щодо захисту, охорони й забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин.

8. В цілісній діяльності спеціалістів, працюючих в органах та підрозділах внутрішніх справ, існує два суттєві аспекти - професійний і соціальний, тому цілком логічно визнати можливість наукового пізнання й обґрунтування специфіки їх формування у майбутніх фахівців правоохоронної справи в період теоретичної підготовки, практичного навчання і стажування слухачів та курсантів. Згідно з цією логікою можна також визначити принципи виокремлення двох сторін в загальній діяльності по підготовці осіб рядового та начальницького складу, розглядувати їх як дві відносно самостійні діяльності: а) виховання, як спосіб формування соціальної діяльності особового складу; б) теоретичне навчання та практична підготовка і стажування, як спосіб формування професійної діяльності працівників.

9. Критерії ефективності практики і стажування працівників органів внутрішніх справ можуть бути успішно розроблені лише в межах дослідницької системи, яка включає в себе наступні компоненти: а) теорію питання; б) загальні і приватні критерії; в) кількісні показники ефективності практичного навчання і стажування, що знаходяться в тісних взаємних зв'язках та відносинах.

10. Критерії ефективності практики і стажування в органах, службах та підрозділах внутрішніх справ мають відповідати наступним основним вимогам: враховувати вплив найважливіших об'єктивних і суб'єктивних факторів; фіксувати формування і розвиток основних параметрів професійної і соціальної діяльності осіб рядового та начальницького складу; враховувати рівень саморозвитку працівників; розроблятися і застосовуватись в межах дослідницького комплексу (теорія питання - критерії - кількісні показники) з урахування службово-пізнавальної ролі і можливостей кожного компонента; давати можливість кількісного виміру виявлень ефективності практики і стажування через систему показників.

11. Вважаємо, що практику і стажування слухачів та курсантів, а разом з тим, і програмне забезпечення, необхідно пов'язувати з розробкою нового переліку спеціальностей у правоохоронній сфері держави, розробкою кваліфікаційних характеристик для нових спеціальностей і спеціалізації, нових навчальних планів, задовольняючих вимогам кваліфікаційних характеристик в частині знань та умінь, зміною їх структури та тривалості.

12. Виправлення існуючих недоліків у програмному забезпеченні практики і стажування працівників органів внутрішніх справ має відбуватися з ура-

хуванням наступних основних критеріїв: а) поєднанням єдиних вимог до спеціаліста, сформульованих в кваліфікаційній характеристиці відносно знань чи умінь, з вимогами до працівників відповідної спеціальності, що висуваються специфікою регіону і сфери діяльності, в яку буде розподілений спеціаліст по закінченні відомчого навчального закладу; б) зміст програми практики і стажування має бути тісно ув'язаний та скоординований з іншими видами практики і теоретичної підготовки слухачів та курсантів у навчальних закладах; в) структура програм практики і стажування повинна відповідати ustalеній і тій, що зарекомендувала себе, системі програм за іншими дисциплінами навчального плану.

13. Ефективне правове регулювання практики і стажування в органах внутрішніх справ не можливе без розробки наступних типових положень: "Профілю кафедри навчального закладу в органах внутрішніх справ", "Про стажування науково-педагогічного персоналу в органах внутрішніх справ", "Про проходження курсантами і слухачами практики в поза навчальний час", "Про участь керівного складу органів внутрішніх справ у навчально-виховному процесі закладів освіти МВС України".

14. Соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх справ, які проходять практику і стажування, має забезпечити їм необхідні умови для набуття професійних умінь і навичок та адаптації до процесу виконання тих чи інших службово-посадових обов'язків. У зв'язку з цим повинні враховуватись чотири основні різновиди орієнтації осіб рядового та начальницького складу під час проходження практики і стажування: на характер службово-трудової діяльності, умов виконання функціональних обов'язків, винагороду за виконання і, особливо, за високоякісне виконання посадових повноважень, згодою на просування по службовій кар'єрі. Згідно з цими орієнтаціями має визначатися наступна змістовна основа соціально-правового захисту практикантів та стажистів: допомога у набутті професійних умінь та навичок, підвищення престижності державної служби в цих органах, службах та підрозділах; достатньо високе, регулярно виплачуване грошове забезпечення, розміри якого мають підвищуватись з ростом кваліфікації, збільшенням стажу службово-трудової діяльності; створення нормальних умов служби, забезпечення приміщенням, транспортом, телефонами, правильна організація розпорядку й режиму робочого дня; державне страхування, гарантоване високе пенсійне та медичне забезпечення; безперервне забезпечення службової перспективи, стабільність службово-трудових відносин, підвищення рівня кваліфікації.

15. Заходи, способи і прийоми соціально-правового захисту працівників органів системи Міністерства внутрішніх справ та осіб рядового і начальницького складу, які проходять в них практику й стажування, мають однаковий характер. Особливість полягає лише у тому, що соціально-правовий

захист працівників органів внутрішніх прав має за мету забезпечити виконання ними на високому професійному рівні функціональних обов'язків в сфері захисту, охорони й забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин, а соціально-правовий захист практикантів і стажистів, насамперед, має за мету забезпечення умов для надбання ними необхідних умінь та навичок, і покликаний сприяти їх скорішому входженню в ту або іншу посаду державної служби в органах, службах чи підрозділах внутрішніх справ.

16. Соціально-правова захищеність практикантів і стажистів є обов'язковою умовою їх нормального соціально-професійного почуття, і передбачає надання їм можливості відновлення стану, в якому вони перебувають до порушення своїх прав; самозахисту своїх прав у передбачених законом випадках; відшкодування збитків, компенсації моральної шкоди, завданої їм протиправно.

17. З огляду на важливість соціально-правового захисту для ефективного виконання працівникам органів внутрішніх справ своїх правоохоронно-правозабезпечувальних завдань, вважаємо, що настав час висвітлити усі питання, які торкаються соціальної та правової захищеності осіб рядового і начальницького класу у комплексному нормативно-правовому акті - Законі України "Про соціально-правовий захист працівників ОВС". Основними розділами даного закону мають бути: загальні положення, суб'єкти соціально-правового захисту, соціальний захист, правовий захист, особливості застосування заходів соціально-правового захисту, відповідальність суб'єктів соціально-правового захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // ВВР України. -1996. - № 30. -Ст.141.
2. Кистяковский Б. Государство правовое и социалистическое // Вопросы философии. -1990. -№ 6.
3. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. -М., 1997.
4. Болотіна Н. Соціальне право України: окремі теоретичні проблеми формування та розвитку // Право України. -2000. -№ 12.
5. Рабінович П., Лобода Ю. Соціальна сутність держави: теоретико-методологічні засади дослідження // Право України. -2001. -№ 8.
6. Приходько С. Держава і соціальний захист громадян // Право України. -1999. -№ 9.
7. Государственная служба: теория и организация: Курс лекций /Колл. авт.: Е.В. Охотский, В.Г. Игнатов, Б.В. Латов и др. -Ростов-на-Дону, 1998.
8. Сафронов А.Д., Шубина И.И. Защита сотрудников милиции при исполнении ими должностных обязанностей // Государство и право. -1998. -№ 7.
9. Коркунов Н.М. Русское государственное право. -Т.1. -СПб., 1908.
10. Стариков Ю. Чиновники России на пути к

профессионализму // Российская юстиция. -1995. -№ 9.

11. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта. -М., 1995.

12. Туманов В.Д. Личный подход к проблеме социально-правовой защиты работников ОВД // Проблемы социально-правовой защищенности сотрудников органов внутренних дел в современных условиях. -Домодедово, 1994.

13. Шамаров В.М. Механизм реализации социальных гарантий и правовой защиты личного состава органов внутренних дел. -М., 1994. -35 с.

14. Ильин А.Н. Развитие социальной сферы, социальная защита личного состава ОВД // Проблемы социально-правовой защищенности сотрудников органов внутренних дел в современных условиях. -Домодедово, 1994.

15. Матвиенко А.Д. Социально-нравственная культура сотрудников органов внутренних дел // Проблемы социально-правовой защищенности сотрудников органов внутренних дел в современных условиях. -Домодедово, 1994.

16. Бандурка О.М., Соболев В.О. Теория та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ. Підручник. -Харків, 2000.

17. Закон України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 19 грудня 1991 року // ВВР України. -1991. -№ 6. -Ст.200.

18. Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" від 20 грудня 1991 року // ВВР України. -1992. -№ 5. -Ст.190.

19. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" від 22 жовтня 1993 року // ВВР України. -1993. -№ 45. -Ст.425.

20. Закон України "Про статус ветеранів військової служби і ветеранів органів внутрішніх справ та їх соціальний захист" від 24 березня 1998 року //ВВР України. -1998. -№ 40. -Ст.249.

21. Закон України "Про державну службу" // ВВР України. -1993. -№ 52. -Ст.490.

22. Закон України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" // ВВР України. -1994. -№ 11. -Ст.50.

23. Закон України "Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ" // ВВР України. -1991. -№ 4. -Ст.20.

24. Закон України "Про міліцію" // ВВР України. -1991. -№ 4. -Ст.20.

25. Стремouxов А.В. Правовая защита человека: теоретический аспект: Автореф. дисс. ... докт. юрид. наук. -М., 1996.

26. Концелидзе Р.У. Правовая и социальная защита сотрудников милиции: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. -М., 1993.

Надійшла до редколегії 24.10.2002

ПЕТУХОВ В.А. ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ РАБОТНИКОВ ОВД ПРИ ПРОХОЖДЕНИИ ПРАКТИКИ И СТАЖИРОВКИ

Применительно к сложности служебно-должностных обязанностей работников ОВД показана важность осуществления их социально-правовой защиты во время прохождения практики и стажировки.

PETUHOV V.A. FEATURES OF A SOCIAL-LEGAL PROTECTION OF THE EMPLOYERS OF LAW-ENFORCEMENT ORGANS AT PASSING PRACTICE AND TRAINING

With reference to complexity of service and official duties of the employers of law-enforcement organs the relevance of implementation of their social-legal protection in a propagation time of practice and training is rotund.

УДК 343.347

Ю.Г. ПОНОМАРЕНКО

Національний університет внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ В СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Показана важливість спеціальних знань у боротьбі із злочинністю в сфері наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Одним із елементів криміналістичної характеристики є предмет злочинного посягання - найрізноманітніші фізичні об'єкти органічного та неорганічного походження, які є матеріальним вираженням суспільних відносин. Такі об'єкти характеризуються, насамперед, ознаками їх агрегатного стану, споживчим значенням і фізико-хімічними властивостями. Для криміналістичної характеристики предмет злочинного посягання важливий, у першу чергу, як слідуючий об'єкт, через сліди, що він може залишити на взаємодіючих об'єктах (злочинці, обстановці місця події). Тому опис саме цих ознак дозволяє найбільш об'єктивно прогнозувати наявність слідів-відображень у матеріальній сфері. А вплив злочинця на предмет, пов'язаний, насамперед, з появою різноманітних змін предмета. "Ці зміни локалізуються на місці злочину; на об'єкті, його частинах; в місці подальшого його знаходження, приховання, реалізації; на злочинці; на знаряддях злочину, технічних засобах, які використовує злочинець" [1, с.99].

Предметом злочинного посягання даної категорії злочинів є наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори. В ст.1 Закону України "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів" в редакції від 8 липня 1999 р. розкривається зміст поняття "наркотичні засоби", "психотропні речовини", "прекурсори" [2, с.317].

Звідти відомо, що наркотичні засоби - це речовини природного чи синтетичного походження,

препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними, включені у відповідний Перелік згідно із законодавством України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Психотропні речовини - це включені до відповідного Переліку речовини природного або синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та справляти депресивний або стимулюючий вплив на центральну нервову систему чи викликати порушення сприйняття, або емоцій, або мислення, або поведінки, і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ним.

Прекурсори - речовини та їх солі, що використовуються при виготовленні наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку.

Аналоги наркотичних і психотропних речовин - заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтворюють.

На міжнародних конвенціях (Єдиній Конвенції про наркотичні засоби 1961 р., Конвенції про психотропні речовини 1971 р.) була сформульована сукупність ознак, що дозволяють класифікувати природну чи синтетичну речовину, рослину, лікарський засіб або препарат як наркотичний, психотропний